

تحلیل عاملی مانع‌های ایجاد و حفظ سرمایه اجتماعی در تعاونی -

های کشاورزی

(بررسی موردی تعاونی‌های کشاورزی شهرستان زنجان)

**Factor Analysis of Barriers to Create and Maintain
Social Capital in Agricultural Cooperatives**

**(A case study the agricultural cooperatives of Township
Zanjan)**

شیوا نجاتیان^{۱*}، جعفر یعقوبی، عبدالحمید پاپ زن^۳

^۱کارشناس ارشد توسعه روستایی، استادیار گروه ترویج و توسعه روستایی دانشگاه زنجان،

^۳دانشیار گروه ترویج و توسعه روستایی دانشگاه رازی

E-mail: sh_ntn1983@yahoo.com

* نویسنده مسئول

خلاصه

یکی از علل اصلی رکود تعاونی‌ها در بخش کشاورزی که مانع رسیدن به توافق جمعی و تسهیل همکاری در فعالیت‌ها و تصمیم‌گیری‌ها می‌شود عدم شکل‌گیری سرمایه اجتماعی کافی در این شرکت‌هاست. به نظر می‌رسد مانع‌هایی در شکل‌گیری سرمایه اجتماعی قابل قبول در شرکت‌های تعاونی کشاورزی وجود دارند. با توجه به این مسأله، هدف این تحقیق، تحلیل عاملی مانع‌های شکل‌گیری سرمایه اجتماعی در شرکت‌های تعاونی کشاورزی بود. این بررسی به روش کمی-کیفی انجام شد. در بخش کیفی از روش بحث گروهی متمرکز به منظور شناسایی متغیرها استفاده شد. داده‌های به دست آمده از این بخش پس از ادغام با سایر متغیرها در تدوین پرسشنامه منظور شد. با توجه به ماهیت موضوع و شناسایی مانع‌های شکل‌گیری سرمایه اجتماعی، کارشناسان اداره جهاد کشاورزی شهرستان به طور هدفمند ۸ تعاونی به روش نمونه‌گیری هدفمند گزینش شد. در بخش کمی جامعه آماری تحقیق تعاونی‌های شهرستان زنجان شامل ۲۲ تعاونی بود. در مجموع ۱۰ تعاونی به روش تصادفی گزینش شد. مانع‌های ایجاد و حفظ سرمایه اجتماعی با استفاده از روش تحلیل عاملی به ۸ دسته؛ مالی-هماهنگی، نگرشی نظارتی، قانونی انضباطی، اجتماعی-فرهنگی، سازمانی، روان‌شناختی، ناهمگونی و تبعیض و نابرابری تقسیم‌بندی شد. بر پایه نتایج بدست آمده پیشنهادهایی به منظور ایجاد و حفظ سرمایه اجتماعی در تعاونی‌های کشاورزی ارائه شده است.

واژه‌های کلیدی: سرمایه اجتماعی، تعاونی کشاورزی، تحلیل عاملی

Abstract

One of the leading factors of stagnation in agricultural sector, which prevents cooperatives from reaching to consensus and facilitating collaborative as well as decision making activities, is the lack of social capital in these unions. Actually, there seems to be barriers to create acceptable social capital. The present study, with regard to this issue, aims at factor analyzing the barriers to create social capital in agricultural cooperatives. The study is conducted according to quantitative-qualitative method. For the purpose of identifying variables in qualitative part of the study, the researchers have used focused group discussion method. After merging with other variables, data gathered in this part were incorporated in developing questionnaires. Considering the nature of the subject under study, experts in the department of agriculture in Zanjan have objectively selected eight cooperatives as a sample of their study in order to recognize

the barriers to create social capital. In quantitative section study population included 22 cooperative unions in Zanjan city. A total of 10 cooperatives were randomly selected. factor analysis indentified and grouped Obstacles creating and maintaining social capital into eight factors; Financial - coordination, regulatory approach, Ambary legal, social - cultural, organizational, psychological, heterogeneity and discrimination and inequality in the division. Based on the results, recommendations were made for the establish and maintain social capital in agricultural cooperatives.

Key Words: social capital, agricultural cooperative, Factor analysis

مقدمه

بخش تعاون در کشور یکی از بخش‌های مهم در توسعه اجتماعی و اقتصادی به شمار می‌آید و در اصل (۴۳) و (۴۴) قانون پایه‌ی از پایه‌های نظام اقتصادی کشور قلمداد شده است. همچنین با توجه به نقش اقتصاد انسان محور در تحقق هدف‌های عدالت اجتماعی، جایگاه این بخش جلوتر از بخش خصوصی قرار گرفته است (دفتر تحقیقات و پژوهش وزارت تعاون، ۱۳۸۷). دلیل این توجه در قانون پایه‌ی ناشی از ویژگی‌های اجتماعی این بخش و برخورداری از روحیه تعاون و مشارکت و همکاری در بین توده مردم می‌باشد (صدیقی و درویشی نیا، ۱۳۸۱). هدف‌های تعاونی‌ها در بخش کشاورزی در راستای هدف‌های کلی توسعه یعنی افزایش تولید و بهبود مشارکت روستاییان در جنبه‌های اقتصادی - اجتماعی تولید است که مبتنی بر رکن پایه‌ی تعاونی‌ها در شکل‌دهی به مشارکت داوطلبانه و فعال اعضاء مبتنی بر منافع متقابل و یا مشترک می‌باشد.

به رغم اهمیت و جایگاه این بخش در توسعه اقتصادی-اجتماعی، تحقیقات در زمینه موفقیت تعاونی‌ها نشان می‌دهد که تعاونی‌ها در بخش کشاورزی موفقیت چندانی نداشته‌اند. بررسی امینی و رمضانی (۱۳۸۱) تعاونی‌ها را در دستیابی به هدف‌های و برآوردن انتظارات و آرمان‌ها اعضاء ناموفق دانسته‌اند. در بررسی دلایل موفق نبودن یا موفقیت ناکافی این تعاونی‌ها بایستی منابع سرمایه‌ای لازم برای موفقیت هر تشکل از جمله تعاونی‌های کشاورزی را مدنظر قرار داد. برای موفقیت هر سازمانی نیاز به منابع سرمایه‌ای می‌باشد و در واقع موفقیت سازمان‌ها

تا حد زیادی بستگی به بهره‌گیری از منابع سرمایه‌ای که در اختیار دارند، می‌باشد. در تعاونی‌ها نیز سرمایه از جمله مهم‌ترین عامل‌های در موفقیت محسوب می‌شود، به طوری که مرکز مدیریت و سازمان‌دهی اجتماعی دانشگاه سیدنی (۲۰۰۶) نیز در بررسی مسائل مهم پیش روی تعاونی‌های کشاورزی در سراسر جهان، محدودیت عامل سرمایه را مهم‌ترین مشکل برشمرده است. عمده‌ترین منابع سرمایه‌ای را که می‌توان لحاظ نمود، سرمایه فیزیکی، سرمایه طبیعی، سرمایه انسانی و سرمایه اجتماعی (علمی، شارع پور و حسینی، ۱۳۸۴) می‌باشد. در بررسی موفق نبودن بخش تعاون در ایران، سرمایه‌های پایه (فیزیکی، طبیعی و انسانی) به حد کافی مورد بررسی قرار گرفته است که از جمله آنان می‌توان به امینی و صفر شالی (۱۳۸۵) و پزشکی‌راد و کیانی‌مهر (۱۳۸۰) اشاره نمود. در برنامه‌های توسعه‌ای کشور نیز بودجه و امکانات و تسهیلات اعتباری لازم در برای موفقیت تعاونی‌ها همواره مورد توجه بوده است. از سوی دیگر باید این مهم را مورد توجه قرار داد که دیگر نمی‌توان موفقیت سازمان‌ها را تنها با انباشت ثروت مادی و تجهیز امکانات فیزیکی و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی ارزیابی کرد، زیرا این منابع سرمایه‌ای بدون سرمایه اجتماعی بدون کارایی لازم می‌باشند (فقیهی و فیضی، ۱۳۸۵). در عصر عملکرد محور کنونی موفقیت تعاونی‌ها تا حد زیادی به توانایی و قابلیت آنان در ایجاد و حفظ سرمایه اجتماعی وابسته است که می‌تواند از راه فعال نمودن و حفظ اقدام‌های جمعی در میان اعضا در برای تقویت ظرفیت بالقوه و بالفعل در تعاونی‌ها موثر باشد (Hong & Sporleder, 2010).

بررسی‌ها نشان می‌دهد که یکی از علل اصلی رکود تعاونی‌ها در بخش کشاورزی که مانع رسیدن به توافق جمعی و آسان همکاری در فعالیت‌ها و تصمیم‌گیری‌ها می‌شود نبود شکل‌گیری سرمایه اجتماعی کافی در این تعاون‌هاست. لذا با توجه به این مساله، هدف این تحقیق بررسی نگرش اعضای تعاونی به مانع‌های حفظ و ایجاد سرمایه اجتماعی در تعاونی‌های کشاورزی بود.

بررسی پژوهش‌هایی در زمینه مانع‌های ایجاد و حفظ سرمایه اجتماعی، با کمبودهای فراوانی همراه می‌باشد. یکی از مانع‌های عمده بی‌توجهی به بسترسازی و برنامه‌ریزی در زمینه فعالیت

و اقدام‌های جمعی در سیاست‌گذاری‌ها می‌باشد. برنامه‌ریزی بدون نیاز سنجی از نیازهای واقعی یک اشتباه مرسوم در سیاست‌گذاری‌هاست به طوری که تحقیق کابویلا (۱۹۹۴) در زمینه برنامه‌ریزی روستایی GTZ در دو منطقه در تانگا در تانزانیا نشان داد که اکثر اعضای گروه‌ها درک مناسبی از اینکه چرا فعالیت‌ها و اقدام‌های جمعی به نفع آنان می‌باشد نداشتند. حفظ مقادیر موجود سرمایه اجتماعی به منظور کسب هدف‌های دیگر یکی دیگر از مانع‌های عمده است که می‌تواند منجر به کاهش سرمایه اجتماعی شود (Hobbs, 2000).

قوانین و مقررات بخش مهمی از منابع تولید سرمایه اجتماعی را تشکیل می‌دهند. اما فزونی بیش از حد قوانین و مقررات می‌تواند پیامد کاهش وفاداری به هنجارهای اداری را به همراه داشته باشد. در این زمینه بررسی‌های رز (۱۹۹۹) در روسیه نشان داد شکست سازمانی اغلب ناشی از فزونی قوانین بوده است. در واقع این قوانین و مقررات بیش از حد باعث تاخیر و پاسخگو نبودن می‌شود. استرام (۲۰۰۰) نیز با تاکید بر مقررات بیرونی این موضوع را مورد توجه قرار داد که مقررات تحمیلی بیرونی می‌تواند منجر به از بین بردن سرمایه اجتماعی شوند.

تحقیق پالدام و سوتندسن (۲۰۰۰) مبتنی بر سطح تمرکز نشان داد مداخله دولت و برنامه‌ریزی دولتی از راه وادار ساختن مردم به کارهای ویژه پیامد بی اعتمادی را به همراه دارد و از این راه فعالیت‌ها محدود به کارهای ویژه و مطمئن می‌شود. پنداشت نامطلوب از دولت یکی از مانع‌های عمده سرمایه اجتماعی است، به طوری که یکی از مانع‌های عمده مشارکت گروه‌ها و نهادها بی‌اعتمادی و پنداشت نامطلوب از عملکرد دولت است. زمانی که مردم نگاه منفی در برخورد دولت دارند تمایل کمتری به همکاری دارند (میر موسوی، ۱۳۸۵).

از دیگر مانع‌های مهم در شکل‌گیری سرمایه اجتماعی نبود تعامل‌های بین افراد در جامعه و گروه‌ها می‌باشد. وارشنی (۲۰۰۰) با به بررسی تعامل‌های در از بین بردن تعارضات می‌پردازد بررسی او نشان می‌دهد نبود تعامل‌ها یکی از دلایل تعارض‌های بین افراد است. (Woolcock & Narayan, 2000).

آلیسنا و فرا (۲۰۰۰) در بررسی تنوع اعتماد در ایالات متحده متوجه این موضوع شدند که نابرابری اجتماعی و ناهمگونی در سطح محلی از عامل‌های مهم در تعیین میزان اعتماد است. به طوری که همبستگی منفی بین نابرابری درآمدی و سرمایه اجتماعی را نشان داد. بررسی ناک و زاک (۱۹۹۸) در اعتماد و رشد اقتصادی در برخی کشورها نشان داد در جامعه‌هایی همگن از نظر قومی، اجتماعی، و اقتصادی، اعتماد بیشتر است. همچنین بررسی‌های ایسترلی و لوین^۲ (۱۹۹۵) به بررسی رکورد اقتصاد افریقا نشان داد جامعه‌هایی که به لحاظ قومی ناهمگون هستند تعارضات و بی‌ثباتی سیاسی در آنها بیشتر دیده می‌شود و این امر منجر مانع دستیابی به یک توافق جمعی می‌شود. همچنین بررسی تاتلونگه‌ری و شوملد (۲۰۰۸) نشان داد ارتباط داخلی همگن اعتماد افراد به یکدیگر برای رسیدن به تصمیم‌گیری را بیشتر نماید.

روش‌شناسی تحقیق

این بررسی از نوع کمی - کیفی بود که در بخش کیفی از روش بحث گروهی متمرکز استفاده شد. برای تعیین حجم نمونه از جامعه مورد نظر، از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد. با توجه به ماهیت موضوع و شناسایی مانع‌های شکل‌گیری سرمایه اجتماعی، کارشناسان اداره جهاد کشاورزی شهرستان به طور هدفمند ۸ تعاونی را به عنوان نمونه معرفی نمودند. پس از برگزاری جلسه، تجزیه و تحلیل همزمان داده‌ها انجام شد. در این فرایند ضمن پیاده‌سازی فایل صوتی ضبط شده، یادداشت‌ها بررسی و نقص‌های احتمالی بر سوی و کنترل شد و بر پایه هدف‌های تحقیق به صورت تحلیل بخشی از داده‌ها و تحلیل روی کل داده‌هایی که از راه مصاحبه‌ها و بحث‌ها بدست می‌آید، انجام شد. سپس یافته‌های بدست آمده در بخش کیفی در بخش کمی مورد استفاده قرار گرفت.

در بخش کمی جامعه آماری شامل ۲۲ تعاونی بود که در مجموع ۱۰ تعاونی شامل ۲۲ عضو به طور تصادفی گزینش شد. در بخش کمی ابزار تحقیق پرسشنامه بود که به منظور تعیین

---

2 . Easterly & Levine

روایی از نظر استادان دانشگاه، کارشناسان اداره تعاون و به منظور تعیین میزان پایایی از آموزن مقدماتی استفاده شد که آلفای کرونباخ ۰.۷۲۶ بدست آمد. پرسشنامه توسط مدیرعامل، اعضای هیأت مدیره و اعضای تعاونی‌ها تکمیل در مجموع ۱۲۳ پرسشنامه جمع‌آوری شد.

روش‌های آماری موجود در این تحقیق به دو بخش توصیفی و آمار تحلیلی تقسیم می‌شود. در بخش توصیفی به منظور توزیع پاسخگویان به تفکیک ویژگی‌های مختلف، از روش‌های آماری نظیر فراوانی، درصد فراوانی، میانگین، نما و انحراف معیار استفاده شد. همچنین در بخش آمار تحلیلی با توجه به هدف‌های تحقیق از روش‌های آماری تحلیل عاملی استفاده شد. تحلیل‌های آماری در این تحقیق با استفاده از نرم افزار SPSS16 انجام شده است.

نتایج، بحث و نتیجه‌گیری

بررسی ویژگی‌های توصیفی نشان داد ۸۲.۱ درصد پاسخگویان مرد و ۱۷.۹ درصد زن که ۱۰.۷ درصد پاسخگویان مجرد و ۸۹.۳ درصد متأهل بودند. میانگین سنی پاسخگویان ۴۲ سال با انحراف معیار هشت سال بود که بیشتر سن پاسخگویان ۵۹ سال و حداقل سن ۲۵ سال بود. همچنین میانگین پیشینه فعالیت اعضاء در تعاونی حدود پنج سال با انحراف معیار چهار نفر بود که بیشتر پیشینه فعالیت در تعاونی ۲۰ سال و کمترین پیشینه فعالیت در تعاونی یک سال بود. میانگین سطح تحصیلات پاسخگویان ۱۱ کلاس با انحراف معیار ۳ کلاس که کمترین میزان سطح تحصیلات بر حسب کلاس سواد یک کلاس و بیشترین سطح تحصیلات ۱۸ کلاس بود. همچنین ۶۳.۱ درصد پاسخگویان دارای تحصیلات دیپلم و زیر دیپلم بودند و تنها ۳۷.۹ درصد از پاسخگویان دارای سطح تحصیلات بالای دیپلم بودند. ۲۰ درصد تعاونی‌ها دارای فعالیت باغی و ۸۰ درصد دارای فعالیت باغی بودند که ۴۰ درصد تعاونی‌ها را کد، ۱۰ درصد نیمه فعال و ۵۰ درصد فعال بودند.

اولویت‌بندی مانع‌های حفظ و ایجاد سرمایه اجتماعی در تعاونی‌ها

به منظور تعیین میزان اولویت و اهمیت هر یک از مانع‌های حفظ و ایجاد سرمایه اجتماعی در تعاونی‌های کشاورزی از طیف ۵ سطحی لیکرت استفاده شد که در این طیف گزینه یک کمترین و گزینه ۵ بیشترین اهمیت را از دیدگاه پاسخگویان داشت. نتایج به دست آمده از تحلیل داده‌ها در جدول ۱ آمده است:

جدول ۱: اولویت‌بندی مانع‌های حفظ و ایجاد سرمایه اجتماعی (n= ۱۲۳)

انحراف معیار	میانگین	مانع‌های
۰.۵۸	۴.۷۱	پنداشت نامطلوب از عملکرد دولت
۰.۶۵	۴.۶۵	بی توجه به بسترسازی مناسب
۰.۷۰	۴.۵۵	تمرکز اختیارها
۰.۷۱	۴.۵۳	ضعف آموزش و نبود توجه نسبت به ارکان تعاون
۰.۶۹	۴.۴۶	بروکراسی و کاغذ بازی اداری
۰.۷۷	۴.۴۳	نداشتن تعهد و مسئولیت پذیری اعضا
۳.۷۳	۴.۴۲	ناابرابری در تقسیم درآمد و منافع
۰.۶۶	۴.۴۱	کمبود وام و اعتبارات
۰.۷۸	۴.۴۰	نبود نظارت کافی از سوی اداره تعاون
۰.۷۸	۴.۴۰	نبود تعامل و ارتباط بین اعضای تعاون
۰.۷۱	۴.۲۹	نبود سازوکارهای برای حل و فصل اختلافات
۰.۹۱	۴.۰۰	دریافت پول از سوی اعضا در ازای هر کاری
۰.۹۲	۳.۹۷	فرهنگ حاکم جامعه نسبت به فعالیت زنان
۰.۹۱	۳.۸۵	محدودیت فعالیت زنان از سوی آقایان
۰.۹۸	۳.۸۱	ناهمگونی بین اعضا تعاونی
۰.۹۸	۳.۷۸	مقررات تحمیلی بیرونی از سوی اداره تعاون
۲.۸۰	۳.۷۴	آگاهی نداشتن بازرس نسبت به وظایف
۰.۸۳	۳.۷۳	نبود هدف مشترک بین اعضای تعاونی
۰.۸۵	۳.۷۳	نبود ضمانت برای وام
۱.۹۵	۳.۶۸	دور زدن قانون
۱.۰۸	۳.۶۱	ساعت کاری طولانی و انعطاف ناپذیر
۰.۹۳	۳.۵۱	قوانین سخت و غیر قابل انعطاف

۰.۹۸	۳.۴۳	فزونی قوانین و مقررات در بخش تعاون
۰.۸۴	۳.۲۴	حسادت و هم چشمی

ماخذ: یافته‌های تحقیق توضیح طیف: ۱=خیلی کم.....۵=خیلی زیاد

همان‌طور که نتایج جدول ۱ نشان می‌دهد تمامی مانع‌ها از اهمیت و الویت متوسط به بالایی برخوردار بودند. پنداشت نامطلوب از عملکرد دولت، تشویق دولت به منظور حمایت از تعاونی‌ها بدون توجه به بسترسازی، تمرکز اختیارها، ضعف آموزش و عدم توجیه اعضا نسبت به ارکان تعاون، بروکراسی و کاغذ بازی اداری و... با میانگینی بالاتر از ۴ بیشترین مانع‌ها را در حفظ و ایجاد سرمایه اجتماعی به خود اختصاص دادند و سایر عامل‌های از اهمیت متوسطی برخوردار بودند.

تحلیل عاملی مانع‌های حفظ و ایجاد سرمایه اجتماعی در تعاونی‌ها

به منظور تعیین مناسب بودن داده‌های گردآوری شده برای تحلیل عاملی از ضریب کی. ام. او و آماره بارتلت استفاده شد. در این بخش مقدار کی. ام. او برابر ۰/۷۳۱ به دست آمد که با اطمینان می‌توان از تحلیل عاملی بهره گرفت. از سوی دیگر برای اطمینان از مناسب بودن داده‌ها برای تحلیل عاملی از آزمون بارتلت نیز استفاده شد. مقدار آماره بارتلت برابر با ۱۲۳۴/۲۰ بدست آمد که در سطح ۱٪ معنی دار بود ($p=0.000$). لذا داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب بودند.

پس از آزمون مناسب بودن داده‌ها تحلیل عاملی انجام شد و در جدول ۲ شماره شمار عامل‌های استخراج شده همراه با مقادیر ویژه هر یک از آنها، درصد واریانس هر یک از عامل‌های و درصد تجمعی واریانس عامل‌های آمده است.

جدول ۲: عامل‌های استخراج شده همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد جمعی واریانس

عامل‌ها	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	درصد تجمعی واریانس
عامل ۱	۳.۲۸۱	۱۲.۶۱۸	۱۲.۶۱۸
عامل ۲	۳.۰۵۰	۱۱.۷۳۱	۲۴.۳۴۹

۳۵.۶۹۸	۱۱.۳۵۰	۲.۹۵۱	عامل ۳
۴۵.۰۰۶	۹.۳۰۸	۲.۴۲۰	عامل ۴
۵۲.۱۸۴	۷.۱۷۸	۱.۸۶۶	عامل ۵
۵۹.۰۴۴	۶.۸۶۰	۱.۷۸۴	عامل ۶
۶۴.۶۵۳	۵.۶۰۹	۱.۴۵۸	عامل ۷
۶۹.۲۲۷	۴.۵۷۳	۱.۱۸۹	عامل ۸

ماخذ: یافته‌های تحقیق

همان‌طور که جدول ۲ نشان می‌دهد در مجموع ۸ عامل فوق توانسته‌اند ۶۹/۲۲۷ درصد از کل واریانس مانع‌های حفظ و ایجاد سرمایه اجتماعی را در تعاونی‌ها تبیین نمایند. در ادامه برای چرخش عاملی از روش وریماکس استفاده شد. بعد از مرحله چرخش، متغیرهایی که مربوط به هر عامل هستند، به صورت ستونی مشخص می‌شوند. پس از پردازش متغیرهای نمایانگر مانع‌های حفظ و ایجاد سرمایه اجتماعی را در تعاونی‌ها، نسبت به نام‌گذاری عامل‌های به دست آمده از تحلیل عاملی اقدام شد. در جدول ۳ هر یک از عامل‌ها و متغیرهای مربوط به آن عامل همراه با بار عاملی و گویه‌های پوشاننده آن‌ها آورده شده است.

جدول ۳: متغیرهای مربوط به هر یک از مانع‌ها و بار عاملی بدست آمده از ماتریس دوران یافته

بار عاملی	متغیرها	نام عامل
۰.۵۶۲	نبود سازوکار مناسب به منظور حل اختلاف	مالی - هماهنگی
۰.۵۴۰	دریافت پول از سوی اعضاء در ازای هر کاری	
۰.۸۰۹	کمبود وام و اعتبارات	
۰.۵۸۵	نبود ضمانت برای وام	
۰.۸۳۹	سو استفاده مالی برخی از اعضاء	
۰.۵۷۲	آگاهی نداشتن از منافع فعالیت گروهی	

۰.۵۰۳	ضعف آموزش و عدم توجیه اعضا نسبت به ارکان تعاون	
۰.۵۷۵	نبود نظارت کافی از سوی اداره تعاون	
۰.۶۵۶	پنداشت نامطلوب از عملکرد دولت	نگرشی - نظارتی
۰.۷۵۱	نبود وجود به بستر سازی مناسب	
۰.۷۱۷	نبود تعامل و ارتباط بین اعضای تعاونی	
۰.۷۵۲	مقررات تحمیلی از سوی اداره تعاون	
۰.۸۰۶	قوانین سخت و غیر قابل انعطاف	قانونی - انضباطی
۰.۸۹۱	فزونی قوانین و مقررات در بخش تعاون	
۰.۷۵۹	ساعت کاری طولانی و انعطاف ناپذیر	
۰.۸۹۷	فرهنگ جامعه نسبت به فعالیت زنان	اجتماعی - فرهنگی
۰.۹۰۳	محدودیت برای فعالیت زنان از سوی مردان	
۰.۶۱۰	نبود هدف مشترک بین اعضا تعاونی	
۰.۷۷۱	بروکراسی و کاغذ بازی اداری	سازمانی
۰.۷۵۶	تمرکز اختیارات	
۰.۸۳۶	حسادت و هم چشمی	روان شناختی
۰.۶۸۵	ناهمگونی اعضا	ناهمگونی
۰.۸۴۳	نابرابری در تقسیم درآمد و منافع بین اعضا	تبعیض و نابرابری

ماخذ: یافته‌های تحقیق

همان‌طور که یافته‌های تحقیق نشان داد همه‌ی مانع‌ها در حفظ و ایجاد سرمایه اجتماعی از اهمیت و اولویت متوسط به بالایی برخوردار بودند. عمده‌ترین مانع‌ها از دیدگاه پاسخگویان شامل پنداشت نامطلوب از عملکرد دولت، بروکراسی و کاغذ بازی اداری، نبود آموزش رکن‌های تعاون و وظایف اعضا نسبت به وظایف، نبود سرمایه و اعتبارات، نبود نظارت کافی و مرجع حل اختلاف، مانع‌های فرهنگی نسبت به مشارکت اجتماعی زنان در فعالیت‌های اقتصادی و ... بود که

در تحلیل عاملی مانع‌های به ۸ دسته مانع‌های تقسیم شد که مالی و هماهنگی در ۱۲.۶۱۸ درصد واریانس کل را به خود اختصاص داد. سایر مانع‌های به ترتیب شامل نگرشی- نظارتی، قانونی - انضباطی، اجتماعی - فرهنگی، سازمانی، روان شناختی، ناهمگونی و تبعیض و نابرابری تقسیم بندی و نام‌گذاری شد.

نتایج این تحقیق با یافته‌های فوکویاما (۱۹۹۹) که عنوان می‌کند بخش مهمی از ارزش‌ها، نقش‌ها و هنجارها در قالب آموزش نهادینه می‌شود، رز (۱۹۹۹) در زمینه تمرکز اختیارها و تحقیق کابویلا (۱۹۹۴) در برنامه روستایی GTZ در دو منطقه در تانگای تانزانیا در بی توجهی به نیازها در حوزه سیاست‌گذاری، زاک و نک (۱۹۹۸) و ایسترلی و لوین (۱۹۹۵) در زمینه ناهمگونی همسو بود و در سایر موارد تحقیقی به منظور مقایسه یافت نشد.

پیشنهادها

در نهایت با توجه به اینکه سرمایه اجتماعی ابزار مهمی برای رسیدن به توسعه سیاسی و اجتماعی محسوب می‌شود که می‌تواند زمینه و بستر مناسبی برای بهره‌برداری از سایر منابع سرمایه‌ای فیزیکی، مالی و انسانی فراهم آورد. لذا اقدام‌هایی مانند پشتیبانی از تعاونی‌ها موجود، انعکاس عملکرد مثبت، اعطای تسهیلات هدفمند، بیمه و... می‌تواند نقش موثری در ارتقای سرمایه اجتماعی در تعاون داشته باشد. همچنین با توجه به اینکه بخش مهم اختلاف‌ها به ضعف ساختار قانونی، عدم نظارت کافی و نبود مرجع رسیدگی به اختلاف بر می‌شود قوانین و مقررات شفاف و مشخصی در زمینه تعاونی‌ها تدوین شود.

افزایش تعامل‌های درون سازمانی از راه برگزاری نشست‌ها به منظور رفع تعارضات درونی راه طرح‌ریزی و برنامه ریزی ارتباط‌های داخلی در حوزه‌های ارتباط‌های میان فردی، ارتباط‌های بین واحدهای سازمانی و ارتباطات بین اعضاء و افزایش ارتباطات رسمی و غیر رسمی نهادی از راه ایجاد اعتماد نهادی با حذف بروکراسی و سلسله مراتب پیچیده و طولانی، کاهش سطح دیوانسالاری سازمانی و حذف قوانین و مقررات دست و پاگیر می‌تواند نقش مهمی در ارتقاء سرمایه اجتماعی داشته باشد.

تلاش به منظور اعتماد سازی، گروه سازی، ایجاد تعهد سازمانی و احساس هویت سازمانی از راه فراهم نمودن شرایط و امکانات مورد نیاز تعاونی‌ها با بسترسازی مناسب، اعمال سیاست‌های پشتیبانی مانند معافیت‌های مالیاتی، دادن کمک‌های بلاعوض و اجرای شیوه مدیریت مشارکتی در تعاونی‌ها مورد توجه قرار گیرد.

یکی از مهمترین عامل‌ها در افزایش و ارتقاء سرمایه اجتماعی آموزش می‌باشد که نه تنها مهارت‌ها توسط آن منتقل می‌شود بلکه هنجارها و ارزش‌ها از راه آن نهادینه‌سازی می‌شود. در این آموزش‌ها موضوع‌هایی مانند فلسفه و حقوق تعاونی، قوانین و مقررات تعاونی‌ها، اصول تعاون و ترویج تعاون و همچنین آموزش‌های تخصصی در زمینه مسئولیت‌پذیری در زمینه وظایف مدیران، کارکنان و اعضاء در برنامه‌ریزی‌های آموزشی لحاظ شود.

منابع

۱. امینی، ا. م. و رمضانی، م. (۱۳۸۱)، ارزیابی تأثیر آموزش در موفقیت شرکت‌های تعاونی مرغداران. علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی. ۶(۲): ۱۷-۲۸.
۲. امینی، ا. م. و صفر شالی، م. (۱۳۸۵)، بررسی علل موفقیت شرکت‌های تعاونی مرغداران در استان‌های مازندران و گلستان. مجله علوم کشاورزی و منابع طبیعی. ۱۳(۲): ۱۲۳-۱۳۲.
۳. پزشکی راد، غ. ر.، و کیانی مهر، ح. (۱۳۸۰)، نقش شرکت‌های تعاونی تولید روستایی در بهبود وضعیت فنی و اقتصادی کشاورزان گندمکار شهرستان سبزوار. اقتصاد کشاورزی و توسعه. ۹(۴۳): ۳۴۳-۳۶۲.
۴. دفتر تحقیقات و پژوهش وزارت تعاون. (۱۳۸۷)، قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم و توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و اجرای سیاست‌های کلی اصل (۴۴) قانون پایه. تهران: دفتر خدمات تکنولوژی آموزشی- نشر آموزش کشاورزی.
۵. صدیقی، ح.، و درویشی نیا، ع. ا. (۱۳۸۱)، بررسی میزان موفقیت شرکت‌های تعاونی تولید روستایی استان مازندران. مجله علوم کشاورزی ایران. ۳۳(۲): ۳۱۳-۳۲۳.
۶. فقیهی، ا.، و فیضی، ط. (۱۳۸۵)، سرمایه اجتماعی: رویکردی نو در سازمان. فصلنامه دانش مدیریت. ۱۹(۷۲): ۲۳-۴۶.
۷. موسوی، م. (۱۳۸۵)، مشارکت اجتماعی یکی از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی. فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی. ۶(۲۳): ۶۷-۹۲.

8. Adcock, R. and D. Collier. 2001. Measurement validity: A shared standard for qualitative and quantitative research. *American Political Science Review* 95: 529-546.ch 18, 43-57.
9. Alesina, A and Ferrara, E. L. 2002. Who trusts others?. *Journal of Public Economics*. 85: 207-234.
10. Center for Australian community organisations and management. 2006. Financing and Co-operative Legislation - Walking a tight-rope. Available at: <http://www.business.uts.edu.au/cacom/articles/commentaries/cooplegislation.htm>.
11. Easterly, W and Levine, R .1997. Africa's growth tragedy: Policies and ethnic division. *The Quarterly journal of economics*. 112(4). Availabl at: <http://ideas.repec.org/a/tpr/qjecon/v112y1997i4p1203-50.html>
12. Fukuyama, F. 1999. Social Capital and Civil Society. Paper prepared for delivery at the IMF Conference on Second Generation Reforms. November 8-9. 1999. IMF Institute and the Fiscal Affairs Department, Washington. D.C.
13. Hobbes, G. 2000. What is social capital? A brief literature overview. Retrieved October 2005 from http://www.caledonia.org.uk/soc_cap.htm.
14. Hong, G & Sporleder, T. L. 2010. Social Capital In Agricultural Cooperatives: Application And Measurement. Availabl at: www.usaskstudies.coop/socialconomy/files/.../hong_sporleder.pdf.
15. Ostrom, E. 2000. Collective Action and the Evolution of Social Norms. *The Journal of Economic Perspectives*, Vol. 14, No. 3,: 137-158. <http://links.jstor.org/sici?sici=08953309%28200022%2914%3A3%3C137%3ACAATEO%3E2.0.CO%3B2-V>.
16. Paldam, M. and Svendsen, G. T. 2000b. Missing Social Capital and the Transition in Eastern Europe. *Journal for Institutional Innovation. Development and Transition*. forthcoming.
17. Rose, R. 1999. Getting things done in an anti-modern society: social capital networks in Russia. In P. Dasgupta, & Serageldin, Social capital: A multi-faceted perspective (pp. 147±171), Washington DC: The World Bank.
18. Tatlonghari, G. T. and Sumalde, S. M. 2008. Formation of Social Capital for Common Pool Resource Management. *Asian Journal of Agriculture and Development*, 5(2):21-40.

19. Woolcock, M. and Narayan, D. 2000. Social Capital: Implications for Development Theory, Research, and Policy. Final version submitted to the World Bank Research Observer. 15(2):1- 49.
20. Zak. J.P and Knack. S. 2001. Trust and Growth. The Economic Journal. 111(470): 295-321.